

Kako je Laibach preživel Pjongjang (in obratno)

Dan osvoboditve Bolj kot koncertni dokumentarec je to film o nasprotujočih si kulturah in diplomaciji, ki je potrebna, da se razumeta

S čim, če ne z ničlikokrat citiranim stavkom iz **Laibachovega** manifesta, objavljenim v *Novi reviji* leta 1981, namreč »Vsaka umetnost je podvržena politični manipulaciji, razen tiste, ki govori z jezikom te iste manipulacije«, bi se lahko začel dokumentarec o gostovanju prve zahodne glasbene skupine v eni najbolj zaprtih in totalitarnih držav na svetu, Severni Koreji? Še zlasti, če je ta glasbena skupina **Laibach**, gostovanje pa avgusta 2015, ki je bil v Severni Koreji v znamenju 70. obletnice osvoboditve Korejskega polotoka izpod japonske okupacije.

ŽENJA LEILER

Napoved, da **Laibach** odhaja v Pjongjang, javnosti ni pustila hladne. Ne domače ne tuje. Organizator gostovanja, vsestranski norveški ustvarjalec in aktivist Morten Traavik, ter **Laibachov** Ivan Novak bržkone v karieri še nista dala toliko intervjujev, izjav in pojasnil ob nekem dogodku kot prav ob najavi tega gostovanja. *Rock'n'politics* sta za nekaj časa spet postala več kot resna stvar, pa tudi dober medijski biznis. Med očitki je bil tudi ta, da je **Laibach** za svojo promocijo izrabil eno najbolj represivnih držav in jo s tem promoviral.

(Samo)propaganda – bolj je dvoumna ali retorično izvotljena, močnejša je – je sicer sestavni del **Laibachove** estetske ideologije oziroma manipulacije. **Dan osvoboditve** Mortena Traavika in latvijskega soredizerja Uģisa Olteja pokaže, da lahko »umetnost, ki govori z jezikom politične manipulacije«, v kontekstu politike, ki še kako obvlada jezik umetnosti, preživi le tako, da za umetnost naredi vse. **Laibach**, ki je ideološko vse bolj izpraznjeno socialistično oblast pred več kot tridesetimi leti provociral s tem, da ji je pokazal, kako je dejansko videti popolna identifikacija z oblastjo, ta oblast pa se je na to odzvala z njegovo prepovedjo, je v Severni Koreji naletel na oblast z neprimerno več samozavesti – oziroma na oblast, ki sebe jemlje smrtno resno. Toda smrtno resno jemlje tudi umetnost.

Dogodek 21. stoletja?

Slavoj Žižek v nekakšnem bonusu k dokumentarcu, devetminutni retorični seansi, razglasi **Laibachovo** gostovanje v Severni Koreji za »najbolj fascinanten kulturni, ideološki in politični dogodek 21. stoletja«. In obenem za srečanje popolnoma nasprotnih svetov, ki odzvanjata drug v drugem. Prav ta fascinacija in to »odzvanjanje«, zlasti njegov dvoumni ekshibicijski podtekst, bi lahko hitro postala tema Traavikovega in Uģisovega dokumentarca – a na srečo nista. **Dan osvoboditve** je namreč vse drugo kot film o **Laibachu**. Vse drugo kot film o glasbeni skupini, ki je po razpadu svoje rojstne države ostala, kot v dokumentarcu lucidno pove legendarni direktor britanske založbe Mute Records Daniel Miller, nekakšna duhovna sirota brez domovine – in v Severni Koreji našla nadomestno mater. **Laibachu**, skratka, v dokumentarcu pripada nekakšen pasiv. A to seveda ne pomeni, da bi bil **Dan osvoboditve** enak film, če bi Traavik v Pjongjang namesto **Laibacha**, kot je v šovu *Last Week Tonight* sugeriral osupli ameriški komik John Oliver, odpeljal skupino U2 ali The Rolling Stones.

Glavni junak *Dneva osvoboditve* je kar Traavik – človek, ki je režiral morda enega najboljših **Laibachovih** spotov – *The Whistleblowers*, in človek, ki je organiziral že nekaj kulturnih izmenjav s Severno Korejo. Z njim pride v ospredje trenje med dvema tako različnima političnima, ideološkima in kulturnima svetovoma, da drug drugemu ne delujeta le ekscentrično, celo izključujoča se, ampak ves čas tudi dvoumno. In prav na tej dvoumni ravni, ki je obenem tudi raven avtocenzure, je izpeljan celoten dokumentarec. Od gledalca zato po svoje zahteva, da ga zna brati med vrsticami.

Traavik se ne izogiba dejstvu, da poskuša izpeljati koncert v totalitarni in izrazito nacionalistični državi, množični kršilki človekovih pravic. Prav mu pride tako naključje, da so se v času gostovanja zaradi incidentov na meji močno zaostriili odnosi med obema Korejama, kot to, da na sodišču zaradi vohunjenja sodijo dvema tujima študentoma.

Vendar se ves čas obnaša kot spoštljiv in previden diplomatski gost, ki mu je predvsem veliko do tega, da bodo koncert dejansko izpeljali. Cilj sicer doseže, a za nazaj se mu pot do tega cilja pokaže za bistveno dragocenejšo. **Dan osvoboditve** je predvsem film o tej intimni poti.

Družbena umetnina

In kaj piše med vrsticami? Denimo, da so severnokorejski gostitelji zelo dobro vedeli, s kom imajo opravka, pa tudi, da **Laibacha** ni mogoče zvesti na en sam imenovalec, zato ga v resnici tudi ni mogoče cenzurirati, čeprav so ga. Da so za Severne Korejce nacistični simboli in vse, kar spominja nanje, čeprav jih kritično pervertira, nekaj tako blasfemičnega, da si jih ne upajo niti poimenovati: ko koordinator gostovanja prosi Traavika, naj si frontman skupine Milan Fras med fotografiranjem na glavnem trgu, polnem svetih državnih simbolov, sname svoje »znamenito« pokrivalo, saj se mu zdi emblem na njem kot svastika, te besede ne izreče, ampak jo nariše na dlan. Da se utegujejo Severni Korejci tudi nespoštljivo obnašati do tujcev, saj čutijo njihovo nelagodje, ki ga berejo kot strah. Da bi bilo cenzuro, ki je doletela dve od desetih pesmi, sicer **Laibachove** priredbe dveh korejskih pesmi, ter nekaj vizualnega materiala golote, težko razglasiti za politično oziroma ideološko cenzuro v dobesednem pomenu – prej kot to je šlo za kulturno, celo estetsko cenzuro.

A spet – politike in kulture v Severni Koreji ni mogoče ločiti, sta kot nekakšna celostna in nerazdružljiva družbena »umetnina« – mi bi temu najbrž rekli nesprejemljiv družbeni eksperiment. Po drugi strani ni mogoče spregledati, da je **Laibach** vstopil v Pjongjang s svojimi predstavami, češ, saj vemo, kam gremo, gremo pa zato, da provociramo, a ne Severnih Korejcev, ampak ves preostali svet. Potem jih je popolnoma zmedla slika »srečnih ljudi«, »najboljši komunizem, ki sem ga videl«, ter »utopija, ki vsaj na videz deluje«.

Na poti do cilja Traavik naleti na veliko situacij, denimo zastarelo tehniko in nerazumljivo cenzuro, ki bi lahko pri zahodnem gledalcu vzbudili superioren ali celo

pomilovalen krohot. Temu se sijajno izogne. In prav v tej izrazito staromodni humanistični gesti je morda največja odlika tega dokumentarca: ne manipulira z resničnostjo, hkrati pa ne trdi, da je resničnost ena sama.

Laibach je gostiteljem ob koncu podaril majice z napisom »Če ne maraš naše glasbe, se obrni za 360° in pojdi«. Tudi gostitelji niso slepomišili. Vrnili so rdečo priponko s podobo – Ljubljenega vodje.

Dan osvoboditve

- **režija** Morten Traavik, Uģis Olte
- **produkcija** Traavik.Info (Norveška), VFS Films (Latvija)
- **koprodukcija** Mute Records (VB), Norsk Fjernsyn (Norveška), Staragara (Slovenija)
- **let nastanka** 2016
- **dolžina** 100 minut
- **predvajanje** Kolosej, Cineplexx, Art kino mreža, od 23. marca

Dan osvoboditve bo nočoj ob prisotnosti ustvarjalcev premierno prikazan na Festivalu dokumentarnega filma. FOTO DANIEL MILLER